

SÜDA MUL LAMBINA UJUB LAULUDE VOOL

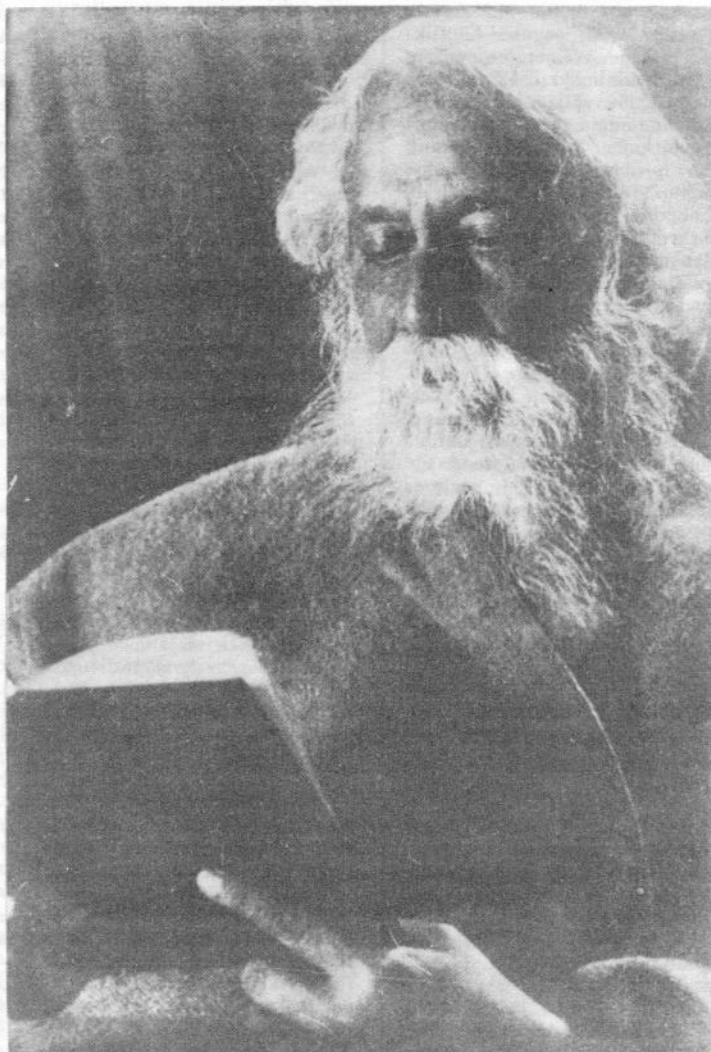
Rabindranath Tagore'i armastusluule

Tagore'i armastusluule on nii vormilt kui ka sisult mitmekesine. Hämmastava sisseelamisvõimega on ta kujutanud peenetundelise nooruki esimesi armuigatsusi, tahumatu külapoisi siirast tunnet, puuduses vaevleva üliõpilase või väikesepalgalise ametniku valulisi unisusi, ülemaist armastust, mille puhul on raske öelda, kas luuletaja ootab külla naist või kirkast sisekaemust, raugaea meenutusi ja viimseid armuihalusi.

Meil pole olnud sellist luuletajat, kellest kiirgaks nii tugeva voona armastust. Kas ei kannata me seetõttu — nii rahvas kui ka luuletajad — mõnetise alaväärsuskompleksi all? Kompleksi all, mida mõnedki püüavad ületada sel teel, et sugereerivad endile, nagu oleks ülevoolavast armastusest rääkiminegi midagi iganenut, ärkamisaegset, ammuületatut. Meie luuletajaist on tundesoojuselt Tagore'ile kõige lähedasem Koidula, ainult et Koidulal polnud õnne kirjutada oma isamaaluule tasemel ka armastusluulet — oleks ta seda võinud, oleks tema tähendus maailmale ilmselt sama suur, kui nüüd meile, eestlastele. Muide, ka Tagore kirjutas palju isamaaluulet.

Vaatamata ülalkirjeldatud mitmekesisusele puudub Tagore'i luules siiski üks armastuseteema oluline valdkond — me ei leia tema värssidest kunagi armastuse ihulist kujutamist, ehkki see varasemas bengali luules on väga levinud. Varasem bengali armastusluule polnud ainult aval, vaid ka müstiliselt sügav, sakraalne. Tagore tundis muidugi hästi Vidjapati ja Tšondidasi laule ning hindas neid väga, kuid ilmselt ei pidanud euroopaliku hariduse mõjul võimalikuks ise nii kirjutada. Tema armastusluule kaks esiletungivamat teemat on tugev, pingeline igatsus ja ülemaine, müstiline armastus.

Tõlkides tabasin end mitut puhku mõttelt, et seda ja seda sõna peetakse meil ju lootusetuselt „ärkamisaegseks“. Siiski, kui Tagore on öelnud „paleus“ või „iludus“, öelgu ta seda nüüd ka eesti keeles. Pealegi räägime me praegu uuest ärkamisajast...

Vaatamata ülemaailmsele moderniseerimisele järgnenud ja üha kasvavale võõrandumisele usust, vaatamata katsetele teatavates maailma osades süstemaatiliselt hävitada vaimseid väärtusi, on enamus inimkonnast jätkuvalt usklik. See hävimatu usk, nii ilmne isegi usuvaenulikes poliitilistes süsteemides, näitab selgesti religiooni kui sellise väge. Seda vaimset energiat ja väge võib sihtteadlikult kasutada vaimsete eelduste loomiseks, mis viivad maailmarahule. Usujuhtidel ja humanistlike vaadetega ühiskonnategelastel on siin eriline osa.

Hoolimata sellest, kas me tegelikult saavutame maailmarahu või ei, pole meil muud valikut, kui selles suunas tegutseda. Kui meie meelt täidab vihkamine, kaotame inimühikute parimad omadused — tarkuse ja võime otsustada õige ja vale üle. Vihkamine on üks tõsisemaid probleeme, mille ees tänapäeva maailm seisab.

Üksikisiku võimalus luua institutsioone.

Viikamisel pole sugugi väike osa tänapäeva maailma konfliktides, nagu näiteks Lähis-Idas, Kagu-Aasias, Põhja-Lõuna küsimuses jne. Niisugused konfliktid tekitavad võimetusest mõista üksteises inimlikku. Ei suurema sõjalise jõu väljaarendamine ja rakendamine ega võidurelvastamine pole lahendus. Samuti pole probleem lahendatav üksnes poliitiliselt ega tehniliselt. Lahendust saab õigupoolest leida vaid vaimse tasandil, jõudes arusaamisele, et see mida vajatakse, on meie ühise inimliku olukorra läbinäev mõistmine. Viikamine ja tülid ei too õnne kellelegi, isegi mitte sellele, kes lahingu võidab. Vägivall toob alati kaasa vietsuse ja ta on oma olemuselt hävitav. Seepärast on maailma juhtidel ülim aeg ehitada sild erinevate rasside, kultuuride ja ideoloogiate vahele ning vaadata üksteist silmadega, mis näevad ühist inimlikku olukorda. See tooks kasu üksikisikutele, ühiskonnale, rahvastele ja maailmale tervikuna.

Suurem osa maailma praegusest pinevusest näib tulenevat „Idabloki“ ja „Läänebloki“ konfliktist, mis on kestnud Teisest maailmasõjast alates. Need kaks blokki kalduvad teineteist nägema ja kujutama läbinisti vaenulikus valguses. Sellise pideva arutu võitluse juured on vastastikuse inimliku pühendumuse ja austuse puudumises. Idabloki tuleks vähendada viikamist Läänebloki vastu, sest Lääneblokk koosneb samuti inimolenditest — meestest, naistest ja lastest. Samuti tuleks Läänebloki vähendada viikamist Idabloki vastu, sest ka Idablokk koosneb inimestest. Sellise omavahelise viikamise kujundamisel on kummagi bloki juhtidel tohtu osa. Kuid eelkõige peavad need juhid hakkama nägema inimlikku nii eneses kui teistes. Ilma selle põhilise

arusaamiseta suudetakse ära teha äärmiselt vähe taolise organiseeritud viikamise mõjusaks vahendamiseks.

Kui näiteks Ameerika Ühendriikide juht ja Nõukogude Liidu juht kohtuksid ootamatult asustatama saarel, olen kindel, et nad iseenesest reageeriksid teineteise suhtes kui kaasinimesed. Ent neid lahutab vastastikuse umbusu ja mõistmatuse müür niipea, kui neid identifitseeritakse vastavalt kui „USA president“ või „NSVL partei peasekretär“. Avaram inimlik kontakt mitteametliku pikema kohtumise näol ilma kindlaksmääratud päevakorrata võiks pa-

satsioonide, nagu ÜRO kuritarvitamist ühepoolsetes huvides. ÜRO peab olema vahend maailmarahu saavutamiseks. Seda maailmaorganisatsiooni peaksid austama kõik, sest ÜRO on ainus lootusallikas väikestele rõhutatud rahvastele ning nõnda meie planeedile tervikuna.

Kuna rohkem kui kunagi varem on kõik üksteisest majanduslikult sõltuvad, peab inimlik arusaamine rahvuspiiridest kaugemale ulatuma ja hõlmama kogu rahvusvahelist üldsust. Fakt on see, et kui me ei suuda luua tõelise koostöö õhkkonda, mida ei ole võimalik saavutada vägivallaahvarduste ega

INIMLIKKUSE TEEL MAAILMARAHUNI

Algus „Sõnumitooja“ nr. 15-16.

TEGEVUSE EEST MAAILMARAHU HÜVANGUKS JA TIIBETI PROBLEEMI RAHUMEELSE LAHENDAMISE HEAKS MÄÄRATI DALAI LAAMALE 1989. AASTA NOBELI RAHUPREEMIA.

randada nende omavahelist mõistmist, nad peaksid õppima teineteisega käituma kui inimesed ja võiksid siis sellise mõistmise pinnal asuda rahvusvaheliste probleemide juurde. Mistahes kaks poolt ei saa kunagi jõuda viljakate tegudeeni vastastikuse kahtlustamise ja viikamise õhkkonnas, eriti kui nende taustal on kujunenud pikaajaline vastastikune vaen.

Ma teen ettepaneku, et maailma juhid kohtuksid umbes kord aastas kusagil ilusas paigas, täiesti mitteametlikult, ainult selleks, et õppida üksteist tundma kui inimesi. Seejärel võiksid nad hiljem kohtuda, et arutada kahepoolseid ja ülemaailmseid probleeme. Ma olen kindel, et paljud ühinevad minuga soovis, et maailma juhid peaksid kohtuma konverentsilaua taga sellises vastastikuse lugupidamise ja mõistmise õhkkonnas.

Et parandada inimestevahelisi kontakte kogu maailmas, peaks avarutama rahvusvahelist turismi. Ka massikommunikatsioonivahendid, eriti demokraatlikus ühiskonnas, võivad kaasa aidata maailmarahule, kajastades suuremas ulatuses inimlikke huve, mis näitavad, et tegelikult on inimkond üks. Kuna rahvusvahelisel areenil domineerivad üksikud suurriigid, on rahvusvaheliste organisatsioonide humanistlik roll kõrvale ja unarusse jäänud. Ma loodan, et seda saab parandada ning kõikide rahvusvaheliste organisatsioonide, iseäranis Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni tegevus muutub tõhusamaks ja aktiivsemaks selle nimel, et parandada võimalikult rohkem inimkonna elutingimusi ja edendada rahvusvahelist mõistmist. Oleks tõesti traagiline, kui väike arv mõjukaid liikmeid jätkaks maailmaorgani-

tegeliku vägivalla abil, vaid otseste mõistmise kaudu, siis probleemid maailmas üha kasvavad. Kui vaesemate maade rahvad ei saavuta õnne, mille poole nad püüdlevad ja milleks neil on õigus, tekib paratamatult rahulolematuse ning rikkad seatakse tõsiste probleemide ette. Kui inimesi surutakse vastu nende endi tahtmist edasi soovimatutesse sotsiaalsetesse, poliitilistesse ja kultuurilistesse mudelitesse, on kaheldav, kas suudetakse saavutada maailmarahu. Seevastu, kui me hüvitame ja lepitame inimesi isiklikul tasandil — „südamest südamesse“ — sillutab see kahtlemata teed rahule.

Iga rahvuse sees tuleb üksikisikule kindlustada õigus õnnelole ja rahvusvahelisel tasemel peab samal määral leiduma huvi kõige väiksemategi rahvaste heaolu vastu. Ma ei väida, et üks süsteem oleks parem kui teine ja kõik peaksid sellega ühinema. Vastupidi, soovitan on paljude erinevate poliitiliste süsteemide olemasolu, mis on kooskõlas inimühenduste erinevate meelelaadide ja temperamentide paljususega. Selline variatsiooni-küllus ergutab inimeste lakkamatut õnneotsimist. Igal ühiskonnal peaks olema vabadus kujundada omaenda poliitilise ja sotsiaalmajanduslik süsteem enesemääramise printsiibist lähtudes.

Õigluse, harmoonia ja vabaduse saavutamine oleneb paljudest teguritest. Me peame mõtlema, kuidas need tooksid inimestele püsivamat kasu ajutise hetketulu asemel. Ma mõistan, et meie ees on enneolematu ülesanne, kuid ma ei näe muud alternatiivi kui see, mis rajaneb üldinimlikkusel. Rahvastel ei ole teist valikut, kui huvituda üksteise heast käekäigust, ja seda mitte niivõrd oma usust

inimlikkusesse, vaid sellepärast, et see puudutab kõikide poolte vastastikuseid ja pikaajalisi huve. Selle uue reaalse mõistmise lähtub vajadus luua regionaalseid või kontinentaalseid majandusorganisatsioone nagu näiteks Euroopa Majandusühendus, Kagu-Aasia Rahvaste Assotsiatsioon jne. Ma loodan, et sellised rahvusvahelised organisatsioonid luuakse, eriti neis piirkondades, kus tuntakse suuremat vajadust majandusliku arengu ja regionaalse stabiilsuse järele.

Olukord tänapäeval näitab selgesti kasvavat vajadust inimliku mõistmise ja üldise vastustunde järele. Nende ideede teostamiseks peame arendama headust ja armastust, sest ilma nendeta ei saavuta me iial üldist õnne ega kehtvat maailmarahu. Me ei saa rahu luua paberil. Samal ajal, kui me kõneleme üldise vastutuse ja üldilise vennaskonnatunde eest, jääb alles tõsiasi, et inimkond on organiseerunud eraldiseisvaks ühikuks rahvuslike ühiskondade näol. Realistlikult vaadates usun seepärast, et just need ühiskonnad peavad saama maailmarahu ehituskivideks.

Varengi on üritatud kehtestada õiglasemat ja võrdsemat ühiskonda. On rajatud institutsioone õilsate printsiipide ja sihtidega kui tähiseid ühiskonnastavate jõududega võitlemiseks. Kahjuks on need ideed hiljutud isekuse tõttu. Tänapäeval oleme rohkem kui kunagi varem tunnistajaks, kuidas moraalsed ja üllad põhimõtted jäävad omakasu varju, eriti poliitikas. On levinud seisukoht, mis kutsub üles loobuma kõigest, mis puutub poliitikasse, sest poliitika on muutunud kõlblusetuse sünonüümiks. Poliitika, milles puudub kõlblus, ei too kasu inimkonnale ning kõlblusetu elu alandab inimese looma tasemele. Kuid poliitika ei ole iseenesest „räpane“. Pigem on meie poliitilise kultuuri vahendid moonutanud kõrgeid ideaale ja õilsaid printsiipe, mis esialgu olid mõeldud inimliku huve edendamiseks. On üsna loomulik, et vaimu inimesed väljendavad oma muret usujuhtide ees, kes „astuvad ühendusse“ poliitikaga, sest nad kardavad, et poliitika alatus määrib usku.

Ma kahtlen selles üldlevinud kujutelmis, et usul ja eetikal pole kohta poliitikas ning et usutegelased peaksid hoiduma poliitikast eemale nagu eremiidid. Selline vaade religioonile on liiga ühekülgne, sel puudub õige perspektiiv üksikisiku ja ühiskonna suhtes ning religiooni osas meie elus. Eetika ja kõlblus on sama otsustava tähendusega nii poliitikule kui ka usujuhile. Kui poliitikutel ja valitsejatel unustavad kõlbluspõhimõtted, on tagajärjed kardetavad. Eetika on iga religiooni alus, usume siis jumalasse või karmasse.

Sellised inimlikud väärtused nagu kõlblus, kaastunne, ausus, tarkus jne. on olnud kõikide tsivilisatsioonide aluseks. Neid omadusi tuleb kasutada ja säilitada soodsas ühiskondlikus

Intervjuu professor JAAN PUHVELIGA

Oktoobri algul viibis koos abikaasaga külaskäigul Eestis EAO auliige California Ülikooli professor JAAN PUHVEL. 3. oktoobril esines ta Tartu Ülikooli aulas loenguga „Müüdist meil ja mujal“, milles käsitles müüdi loome protsessi ajaloolisi taustu ja müütide osa tänapäeva ühiskonnas. Kohtumisel anti hr. Puhvelile üle EAO auliikme tunnustus. Vastuvõtul TÜ orientalistikakabinetis sai teoks alljärgnev väike intervjuu lugupeetud professoriga.

Kust ja kunas sai alguse Teie huvi Idamaade vastu?

Ega ma ennast päris orientalistiks ei peagi. Huvi tekkis mul üsna varakult hoopis võrdleva keeleteaduse vastu. 12-aastaselt tuli minna rootsi kooli. Rootsi keelt ma siis ei osanud. Tänu väga heale õpetajale, kes oskas keele vastu huvi äratada, õppisin selle ära nelja kuuga. Sealt see alguse sai. 17-aastaselt siirdusin Canadasse. 1951. aastal lõpetasin Toronto Ülikooli ladina ja prantsuse keele alal. Õppisin juurde ka kreeka keelt. Magistrikaardi saingi võrdleva keeleteaduse alal. 1952.—1957. aastani olin doktorantuuris Harvardi Ülikoolis, kus õppisin

sanskriti ja alustasin tegelemist hetidi keelega. 1958. a. sain abiprofessori kohta California Ülikooli. Algul õpetasin seal sakskriti keelt. 1961. aastast olen erakorraline ja 1964. aastast juba korraline professor.

Teie põhilisi uurimisteemasid on võrdlev mütolooogia. Kas tegelete ka mõne kitsama orientalistikaharuga?

Olen tegelenud kahe üksteisest küllalt kaugel seisva valdkonnaga. Esiteks hetidi keele uurimisega ja teiseks võrdleva mütolooiaga. Üks mu õpetajaid ütles mulle kunagi, et ei maksa tegeleda ainult ühe asjaga, sest siis see võib muutuda maaniaks. Arvan, et tal oli tuline õigus.

Eestis on huvi Idamaade ja Ida kultuuri vastu väga suur. Kas orientalistika on ka Ameerikas populaarne?

Küllalt suur huvi on kõikvõimalike idamaise hõnguga usulahkude vastu. Neid on Ameerikas tõesti palju. Kahjuks on suur osa nende seas igasuguste isehakanud gurude ja lihtsalt šarlatanide loodud liikumistel. On muidugi ka neid,

kes tegelevad tõsiselt oma religiooni propageerimisega. Üsna palju on budiste, samuti jaapani zen-budiste. Paljud usulise kallakuga ühendused on rajanud Ameerikasse oma õppekeskusi. Teadusliku orientalistikaga pole enamikul neist aga kuigi palju pistmist. Teadlased-orientalistid on koondunud Ameerika Orientalistide Assotsiatsiooni, mis on vanimaid teadusorganisatsioone Ameerikas, asutatud juba XIX sajandi keskel. See on kitsalt teaduslik ja rangelt akadeemiline ühendus. AOA-s tegutsetakse põhiliselt kolmes sektioonis: Lähis-Ida, Lõuna-Aasia ja Kaug-Ida sektioonis. Mina lõõn jõudumööda kaasa kahes esimeses.

Kas ja kui palju tuntakse Ameerika ja üldse Lääne teadusringkondades eesti orientalistikat ja eesti orientaliste?

Linnart Mälli muidugi teatakse. Ta on ka AOA liige. Seni pole tal aga olnud kuigi palju võimalusi selle tööst osa võtta, sest teda pole lihtsalt siit maalt välja lastud. Uku Ma-

singu nimi on tuntud Vana Testamenti uurijate hulgas. Kõige rohkem teatakse kadunud Art-hur Võõbust. Võõbus oli oma-moodi legendaarne mees. Temas endas oli midagi vanatestamentlikku ja märterlikku. Kas või see, et tal oli Eesti Vabariigi kodakondsus ja ta reisis alati Eesti Vabariigi isikutunnistusega ning pidi sellepärast paljudi pahandusi ära kannatama. Sest kui palju on maailmas Eesti konsulaate ja üldse neid kohti, kus sind sellise passiga jutule võetakse? Võõbuse jaoks oli see põhimõtte küsimus. Tema oli eestlane ja Eesti Vabariigi kodanik ning valmis taluma selle nimel kõiki raskusi. Süroloogina oli ta vaieldamatu tippmees.

Ma ise olen püüdnud kodu-eesti orientalistikat tutvustada nii palju kui suudan, eeskätt eestlaste seas ja eestikeelses kirjasaõnas.

Kuidas hindate kodueesti orientalistika praegusi väljavaateid?

Muidugi rõõmustas mind väga, kui sain kuulda Eesti Akadeemilise Orientaalseltsi taasutamist. Nüüd Tartus olles tegi südame soojaks, kui juhtusin Ülikooli lehest lugema väikest teadaannet, et orientalistikakabinetis õpetatakse Ida keeli. Täheleb töö käib. Orientalistika nagu iga teiseigi teaduse arengut Eestis ja eriti Tartus takistab aga Tartu Ülikooli tegelikult ju ikka veel jätkuv raske ja alandatud seisund. Ülikool on olnud pool sajandit nagu kolme surve all: esiteks allumine Liidu kõrgharidusministeeriumile, teiseks täiesti allasurutud seisund Teaduste Akadeemia kõrval ja kolmandaks tema asukoht suletud linnas suure sõjaväelennuvälja külje all. Enne nende takistuste kõrvaldamist Tartu Ülikool jalule tõusta ei saa. Eesti ja Tartu peavad saama ilmale avatuiks, siis võib Tartu Ülikool näidata, et ta väärib oma pikka ajalugu.

Mida arvate Ida traditsioonilise kultuuri mõjust tänapäeva industriaalühiskonnale?

Arvan, et sellised mõjud on täitsa olemas ja nad annavad väga suure korrektiivni maailma arengule. Lääne traditsiooniline industriaalkultuur on jõudnud mitmeski suhtes kriisiseisundisse. Sellest väljatulemiseks on vaja uusi vaimseid impulsse. Idamaade õpetustes on paljudi, mis Lääne inimese meelsust võiks parandada. Muidugi ujub siinjuures põhjast üles palju vääranhütusi, igatsugu pseudoõpetusi ja šarlatanust, mis end kõik Ida tarkuse kandjaiks tituleerivad. Küllap paneb kultuuri areng ise asjad paika ja terad eraldatakse sõkaldest.

Ma ise elan ju lausa Lääne „idastumise“ keskel. Ameerika läänerrannik on alati olnud Idale avatud. Viimase paarikümne aasta jooksul on seal toimunud olulised demograafilised nihked. Minu sinna asudes domineeris Los Angeleses „valge“ elanikkond. Nüüd enam ammugi mitte. Neegrite ja mehhiklaste kõr-

keskkonnas, et võiks kujuneda inimlikum maailm. Omadusi, mida sellise maailma kujundamiseks on vaja, tuleb sisendada päris algusest, lapsepõlvest peale. Me ei või oodata, et järgmine põlvkond need muudatused ellu viiks; praegune põlvkond peab püüdma tasakaalustada inimlikud põhiväärtused. Kui on mingit lootust, siis on see tulevaste põlvkondade peal, kuid ainult eeldusel, et juba meie viime ülemajalikes ulatuses läbi radikaalsed muudatused haridussüsteemis. Me vajame revolutsiooni üldkehtivate inimlike väärtuste tunnustamises ja teostamises.

Valjuhäälestest kaebustest kõlbluse allakäigu peatamiseks ei piisa, me peame midagi tegema. Kuna praegused valitsused ei võta oma õlule sellist „religiooset“ vastutust, peavad humanistlike ja usuliste liikumiste juhid tugevdama olemasolevaid kodanikke, sotsiaalseid, kultuurilisi, haridus- ja usuorganisatsioone, et inimlikke ja vaimseid väärtusi taasluustada. Kui vaja, peame looma uusi organisatsioone, et seda eesmärki saavutada. Ainult nii võime loota, et suudame luua stabiilsema aluspõhja maailmarahule.

Elades ühiskonnas, peame jagama kaaskodanike kannatusi ning näitama üles kaastunnet ja sallivust mitte ainult nende vastu, keda me armastame ja austame, vaid ka oma vaenlaste vastu. See on meie kõlbluse tugevuse proov. Me peame eeskujul andma käitumisega, sest me ei saa loota, et veenime teisi religiooni väärtuses üksnes sõna abil. Me peame ise elama niisama kõrgete ühishuvi ja ohvri-meelsuse normide kohaselt, nagu me seda teistelt ootame. Kõikide religioonide ülim eesmärk

on teenida inimkonda ja talle kasu tuua. Seepärast ongi tähtis, et religiooni rakendataks alati kõigi elusolendite õnne ja rahu heaks ning mitte teiseusuliste ümberpööramiseks.

Usk ei tunne rahvuslikke piire. Usku võib vastu võtta iga rahvas, kes leiab selle vajaliku olevat. Igale otsijale on tähtis valida selline usk, mis talle kõige paremini sobib. Kui võetakse omaks mingi usk, ei tähena see, et tuleb hüljata teised või oma ühiskond. Tegelikult on oluline, et need, kes võtavad omaks kindla usu, ei lõikaks end ära ühiskonnast. Nad peaksid edasi elama oma keskkonnas ja kooskõlas selle liikmetega. Pagedes oma keskkonnast ei ole võimalik teistele kasu tuua. See on aga õigupoolest iga religiooni põhieesmärk.

Sellega seoses tuleb meelest pidada kaht tähtsat asja: enese jälgimist ja enese parandamist. Me peame pidevalt kontrollima oma suhtumist teistesse, ennast jälgima ja end silmapilkselt parandama, kui mõistame, et eksime.

Lõpuks mõned sõnad materiaalse progressi kohta. Ma olen kuulnud paljusid Lääne inimesi kurtmas selle üle, mis ometi, paradoksaalselt küll, on olnud Läänemaailma uhkus. Ma ei näe materiaalses progressis iseenesest midagi halba, eeldusel, et inimene asetatakse alati esikohale. Minu kindel veendumus on, et inimprobleemide lahendamiseks kõigis valdkondades, peame ühendama ja kooskõlastama majandusliku arengu vaimse kasvuga.

Siiski peame endale selgeks tegema olemasolevad piirid. Isegi juhul, kui materiaalne progress teaduse ja tehnika näol

on andnud tohutu panuse inimse heaoluks, ei suuda see luua kestva õnne. Ameerikas näiteks, kus tehniline areng on jõudnud ilmselt kaugemale kui kusagil mujal, leidub samuti palju vaimset kannatust. See tuleneb sellest, et materiaalne progress üksinda võib anda ainult säära õnne, mis on sõltuv füüsilistest tingimustest. Ta on võimetu anda õnne, mis lähtub väärtustest teguritest sõltumatust sisemisest arengust.

Inimlike väärtuste taasluustamiseks ja püsiva õnne saavutamiseks peame hoidma kõikide rahvaste ja rahvaste ühist inimlikku pärandit kogu maailmas. Olgu see mõtisklus veelkordseks meeldetuletuseks, et mitte unustada inimlikke väärtusi, mis meid kõiki ühendavad ühtseks perekonnaks sellel planeedil.

Ma kirjutasin need read, et kõneleda sellest, mida kogu aeg tunnen.

Mil iganes kohtan „võõra maalt“, on mul alati sama tunne: „Ma kohtan teist inimperekonna liiget“.

See suhtumine süvendab minu pühendumust ja austust kõigi olendite suhtes.

Olgu see loomulik soov minu väike panus maailmarahule.

Ma palun, et sellel planeedil elaks heatahtlikum, hoolivam ja mõistvam inimperekond. Kõigile, kes ei soovi kannatusi, kes hindavad püsivat õnne, on pühendatud see minu otsekohene ja südamest tulev palve.

XIV Dalai Laama Tenzin Gyatso

Järg 4. lk.

Kiita pole siin öieti midagi ja suhtarvudest oleks parem mõõda hiilida. Viis orientalistikaalast diplomitööd kümne aasta kohta Tartu Ülikooli psühholoogiaosakonnas on tühine hulk, sellega jääb Ida psühholoogia mitmesuguste muude spetsialiteetide kõrval perifeersesse asendisse. Ent konjunktuure arvestades on tähelepanuväärne, et seitsmekümnendate aastate lõpus, kaheksakümnendate alguses oli Tartu Ülikoolis ida, sealhulgas budistliku psühholoogiaga üldse võimalik diplomitööde tasemel tegelda. ÜTÜ Orientalistikaringist sel ajajärgul on „Sõnumitoojas“ varem kirjutanud Tarmo Kulmar (vt. nr. 1—2 ja 7—8/1989). Käesolevaga tahaksin tutvustada üliõpilasorientalistika sisulisi saavutusi Ida psühholoogia alal.

Kõigepealt tausta avamiseks mõned isiklikud mälestused. See oli 1982. aasta sügisel, vahetult enne üliõpilaskonverentsi, kui psühholoogikateedri juhataja Mihhail Kotikini jõudis ärevad signaalid teiselt tollaselt kateedrijuhatajalt, filosoofmarksistilt Jaan Rebaselt. Ärevust põhjustas asjaolu, et psühholoogia-osakonna üliõpilased Läänemets ja Herkel tegelevad Mälli orientalistikaringis filosoofia-alaste probleemidega. Üliõpilaste teaduslik tase olevat madal, nende lähenemine mittemarksistlik ja juhendaja ohtlik dissident. Kõik see kahjustavat nii filosoofia- kui psühholoogikateedri prestiiži, ohustavat ülikooli tervikuna. Niisugust huvi nagu siis pole õppejõud ringi konverentsi vastu varem ega hiljem ilmutanud: kateedrijuhataja Kotik ootas meid juba keemiahoone fuajees, auditooriumis istus valvsa silma ja kõrvana mitu filosoofiakateedri õppejõudu. Meie juhendaja Linnart Mäll pidi meile hoiatavad sõnad peale lugema: „Ärge kordagi kasutage sõna „filosoofia“! Ei kasutanudki. Tagantjärele tundub, et siis tüliõunaks olnud ettekanDED olid küllalt naivistlikult kompileeritud. Aga ma kahtlen, kas filosoofiaringis sel ajal üldse mingeid ettekandeid peeti. Rebases juhitud nõiajahil üheks tagajärjeks oli see, et uue semestri algul soovitas Peeter Tulviste meil sedakorda orientalistikaalaseid kursusetöid mitte teha. Sedagi soovitus võtsime kuulda. Aasta pärast pöördusime siiski meelistemataki juurde tagasi. Jõuduandvalt mõjus asjaolu, et traditsioon oli juba loo-

dud, meie astusime eelkäijate jälgedes.

Eelkäijateks olid Marika Meltsas ja Harri Ints, 1981. aasta diplomandid. Nende teemade lai haare — ülevaated vastavalt india ja hiina psühholoogia ajaloost — andis tegelikult tunnistust Ida psühholoogia alaste uuringute ahtusest. Ida psühholoogia oli sedavõrd kaardistamata *terra incognita*, et nii rikka ja paljutahulise psühholoogia traditsiooniga maad nagu India ja Hiina tuli katta esmalt kõige üldisemate koordinaatidega. Niisugune oli asjade loomulik kulg.

Marika Meltsase diplomitöös „Ülevaade india psühholoogia ajaloost“ (juhendajad

IDA PSÜHHOLOOGIA TARTU ÜLIKOOIS

L. Mäll ja P. Tulviste) on vaatluse all koguni üheksa erinevat koolkonda ja teooriat: veevad õpetus, upanišadid, saankhja, jooga, tsarvaka, njaja, džainism, budism ja shpota teooria. Samuti käsitletakse india psühholoogia meetodeid ning otsitakse puutepunkte lääne psühholoogiaga.

Meltsase töö põhivooruseks on india psühholoogia olemuslike joonte väljaselgitamine eri õpetuste analüüsi kaudu. „India filosoofias on inimest vaadeldud kui teelolijat. Tee ei vii mitte ühest punktist teise, vaid välisest reaalsusest sisse misse reaalsusse.“ Seega on india psühholoogiale tunnuslik introverteeritus, sissepoole pööratus. See määrab ka psühholoogilise meetodi omapära — introspektiivsetel (sisekaemuslikel, meditatiivsetel) meetoditel on vana india õpetustes eriline koht. India õpetusi peetakse tavaliselt ka väga praktilisteks, kuid praktilisust mõistetakse siin teisiti kui Läänes. „Läänes viitab „praktiline“ inimese suhtele ümbritseva, pidevalt muutuva keskkonnaga. See ei ole nii Indias, kus see sõna viitab hoopis muutustele, muudatustele isendas.“ Oluliseks tunnusjooneks on samuti **mittedirektiivsus psühhoteraapias**: „Inimene tuleb guru juurde vabatahtlikult, lahku vabatahtlikult. Kõik otsused peab inimene vastu võtma ise, õpetaja aitab tal vaid vabaneda endisest isiksuse arengut takistavast väärtuste ja suhtumiste süsteemist. Inimest nähakse piirsituatsioonis, kus ta on

võimeline tõusma kõrgemale teadvuse tasandile. Sealjuures, et mõista teise inimese meelt, peab guru kõigepealt tundma oma meelt.“ Mõttemaailmale, mis niisil on mittedirektiivne, tunnistab seisundite hierarhiat ning inimese võimet meditatsiooni abil kõrgemate seisunditeni jõuda, on üldomane sallivus ning **psühholoogiline relativism**: „Ei eksisteeri universaalset õpetust, iga tõde on tõene vaid sedavõrd, kui ta vastab antud meeleseisundile.“

Kaasaegsele india psühholoogiale on töös pühendatud vaid kaks lauset ning need teevad kurvaks: „Kaasaegne india psühholoogia on teadus, mis tugi-

neb täielikult lääne traditsioonile. Oma psühholoogilise kultuuripärandi vastu tuntakse suhteliselt tagasihoidlikumat huvi.“

Harri Intsi „Ülevaade hiina psühholoogia ajaloost“ (juhendajad L. Mäll ja P. Tulviste) on mõnevõrra kontsenteeritum. Vaatluse all on kolm vana-hiina õpetust: konfutsianism, taoism ja chan-budism.

Kui india psühholoogiale oli üldomane introverteeritus, siis hiina õpetustest **konfutsianism** võib näha tendentsi ekstraverteeritusele. „Konfutsiuse õpetus on läbinisti sotsiaalne ja humanistlik, ta on täiesti rahul moraalselt kontrollitud ning eksistentsiaalselt kitsendatud maailmaga. Seetõttu on Suzuki Konfutsiust nimetanud ekstravertiks, kuna ta käsitleb indiviidi väliseid seoseid, s.t. õpetus on suunatud inimese sotsiaalsele olemisele ja indiviididevaheliste suhetele.“ Konfutsianism käsitleb põhiliselt inimese moraalselt ja utilitaarselt aspekti, kirjeldab „missugune peaks olema isiksus, et tema meel oleks terve ning sotsiaalsed suhted tasakaalus.“

Meale alateadlikul toimimisel, mis konfutsianismis jääb vaatluse alt välja, on kandev tähendus taoismis. Taoismi on nimetatud introvertseks õpetuseks, mis pöördub inimese sisemaailma poole, süüvib tema loomulikloomuslikku kulgemisse: „Terve inimene on loomulik, loomulik on kulgev. Ühiskond on ebaloomulik. Seega, et olla terve, tuleb ületada ühiskondlik olemine ning saada loomilikuks.“

Taoism käsitleb niisil inimese loomulikloomuslikku ning transsendentaalset aspekti; ühelt poolt inimest kui biloogilist olendit, teiselt poolt kui kõik-susolendit.

Kui hiina põlisõpetused konfutsianism ja taoism on suuresti vastandlikud, siis **budism**, mis kandus Hiinasse Indiast, on keskmise, konfutsianismi ja taoismi ühekülgsumi ületav õpetus. Üheks tüüpilisemaks ja levinumaks hiina budismi koolkonnaks kujunes *chan* (jaapani zen, sanskriti *dhyāna*, eesti *sisekaemus*, *mõtlus*). „Kui konfutsianismis mõisteti teadmiste all kommete (li) ja nendega seotud kultuuriteaduste tundmist, taoismis, vastupidi, kultuursest käitumisest vaba loomulikkust, siis *chan*-teadmine ei vastandu kultuurinormidele. See on minek teiselepoole kultuursuse-ebakultuursuse dihhotoomia.“ *Chan*-praktika eesmärgiks ongi dihhotoomiate ületamine, jõudmine „eitusest või jaatusest vaba puhta eneseteadvuslikkuseni või intuitsioonini“. Konfutsianismist enam mõjutab *chani* arengut siiski taoism, mis hiinaliku algena täiendas india mahajaana-budismi. Budismi, sealhulgas *chan*-budismi eesmärgiks on ahistusseisundist vabanemine, milleks praktiseeritakse meditatsiooni. Budism käsitleb inimese transsendentaalset aspekti, inimest vaadeldakse kõik-susolendina.

Kokkuvõttes püüab H. Ints vastata, mida ja kuidas hiina kolm õpetust teadusloos seisukohalt kirjeldavad ning mida ja kuidas need õpetused seletavad. Järeldub, et konfutsianism jätab käsitletavat nähtust seletamata, ent kirjeldab inimese kolbelist ideaali. Taoism seletab meelenähtusi kõiklähiva põhjuste põhjuse, printsibi „kulg“ (*dao*) läbi, samuti vastandite harmoonia (*yin* ja *yang* — valgus ja vari) ning hinguse (*qi*) ja väe (*de*) kaudu. Taoismis kirjeldatakse eeskätt inimese suhet Universumiga, aga ka arengut, taju, motivatsiooni ja psühhotreeningu võtteid. *Chan*-budism meelenähtusi ei seleta, kuid annab praktilise meeleravi meetodi. *Chani* rakendamist kirjeldatakse kui läbitud psühhoteraapiast kogemust.

„Sõnumitooja“ järgmises numbris anname ülevaate M. Läänemetsa, A. Herkeli ja M. Rauna diplomitöödest.

Andres Herkel

Algus 3. lk.

vale on ilmunud hiinlased, korelased, vietnamlased, filipiinlased. Los Angeleses on korea ja hiina linnaosad, kus kilomeetrite viisi valget inimest ei nägi. Silmaga on näha uue, Vaikse Ookeani basseini kultuuritsentrumi väljakujunemine, kus domineerib kindlalt nõ. „Kaug-Ida element“. See on aga juba XXI sajand.

Kas sellises rahvaste paabelis rassisilisi probleeme ei teki? Ei. Probleeme on küll kuritegevusega, kus „värvilised“, eriti mehhiklased juhtosa mängivad,

kuid need ei teki rassilisel pinnal. Mehhiklaste gangid ehk liigid sõdivad üksteisega kogu aeg ja paugutavad püsse. Tulnukad Kaug-Idast on teiste huvidega. Eriti hiinlased paistavad silma suunitlusega haridusele ja kultuurile. Ülikoolis suudavad nad tugevamini konkureerida kui valged. Hiina üliõpilaste osakaal California Ülikoolis üha kasvab.

Millised on Teie praegused muljed kodumaast? Kas midagi on muutunud võrreldes varasemate külastäikudega?

Suur asi, mida praegu eriti tunnend, on see, et sa saad kõigiga kõigest rääkida. Üsna vabalt võib Eestimaa ka ringi käia. Esimest korda saan Tartus olla mitu päeva ja siin ööbida. Inimesed ei kannu enam „maski ees“ ja „suukorvi peas“. Paljust räägitakse isegi avameelsemalt kui näiteks Ameerikas. See paistab olevat ühelt poolt hea toon, teiselt poolt annab ilmselt tunda, et nii kaua on tulnud kõike varjata, kõigest vaikida. Silma hakkab suur taastamine, alates Vabadussõja ausammastest, lõ-

petades üliõpilaskonventidega. Kohati tundub isegi, et pakutakse üle, taastatakse mõlemata, kas kõik taastamist väärirbki. Eks see ole ka üks reaktsioon möödunud sumbumusajale.

Täna Teid kõikide lugejate nimel ja loodan, et meie esimene kohtumine ei jää viimaseks.

Ka mina loodan seda. Soovin Eesti Akadeemilisele Orientaalseltsile ja kogu oma rahvale kõige paremat. Ikka edasi!

Usuties Märt Läänemets

KAAMASUUTRA – KELLELE? MILLEKS?

„Sõnumitooja“ vahendusel on nüüdseks eesti keeles ilmunud „Kaamasuutra“ kaks esimest raamatut. Lehe tegijad on märganud, et vähemalt osale meie lugejatest tähendab see tekst otsekui „Sõnumitooja“ visiitkaarti. Paljud, kes käivad toimetuses lehe uut numbrit küsimas, ei päri „Sõnumitooja“ järele, vaid tunnevad huvi, kas järgmine „Kaamasuutra“ on juba ilmunud. Väga palju on toimetuse poole pöördutud küsimusega, millal „Kaamasuutra“ ometi kord omaette raamatuna ilmub. Oleme saanud nii kirja teel kui ka suusõnal erinevaid arvamusi ja hinnanguid „Kaamasuutra“ avaldamise kohta eesti keeles, mis kõiguvad süüdistustest kõlblusetuse süvendamisest kuni täieliku ja tingimusteta heakskiitmiseni välja. Nii või teisiti, elevus selle teose ümber sundis toimetust aega maha võtma, et pidada aru, mis võiks olla kõige mainitu põhjuseks, ja püüda prognoosida, milliseid reaktsioone võiks „Kaamasuutra“ seoses veel oodata. Liiatigi on „põnevamad“ peatükid alles ees. Arupidamisest sündis vestlusring, millest väljakoornud mõtteid me lugejate kannatust proovile pannes seni traditsiooniliselt „Kaamasuutra“ päralt olevatel lehekülgedel nüüd avaldame. Vestlusringis osalesid psühholoog HARRI INTS, füüsik ARVO TONISOO, psühholoogiaüliõpilane HELDUR PEDAJAS, vakakutseline IDA TUUL ja filoloogüliõpilane PIRET KIKAS. Jutuaajamise pani kirja ja ütles sõna sekka MÄRT LÄÄNEMETS.

H. I. Küsimus on eelkõige selles, missugune on, missugune võiks olla „Kaamasuutra“ roll praegu Eestis. Suur huvi, võiks isegi öelda buum kõige seksiga seotu vastu on loomulik ja mõisteta, sest see teema on ju pikka aega olnud tabu. Oma osa võib siin olla kristlikul, kõike kehalist alavääristaval moraali, mis meis kõigis siin kultuuripiirkonnas tahes-tahtmata sees istub. Paratamatult peame aga endile teadvustama, et püsimine elujõulise rahvana tähendab tänapäeval avatust kogu maailmale. Kõik, mis toimub mujal, jõuab varem või hiljem ka meile. See käib minu meelest ka seksuaalkultuuri kohta. „Kaamasuutra“ juurde tagasi tulles peab ütleva, et sellelaadse kirjanduse järgi on endiselt suur põud – inimesed ahmivad endasse kõike kätejuhtuvat, ka „Kaamasuutrat“.

A. T. Teisest küljest võib praegu märgata üldist huvi suurenemist mitmesuguste maailmakultuuris olulist osa mänginud kanooniliste tekstide vastu. Selliste tekstide hulka kuulub ju ka „Kaamasuutra“. Seega kerkib üles nimetatud teksti kui laiema tähendusega kultuuri-väärtuse roll.

H. P. Olen nõus, et viktoriaanlik-sovjetlik kultuurimall on tekitanud suure „augu“, mida paljud püüavad täita „Kaamasuutra“ga. Paraku pole „Kaamasuutra“ pelgalt seksuaaltehnika õpperaamat. Seepärast usun, et üsna paljud pettuvad varem või hiljem selles tekstis, kui nad ei leia sealt seda, mida otsivad.

H. I. „Kaamasuutra“ on vanaindia klassikaline tekst. Seega kuulub ta väga kindlalt oma ajastu ja kultuuri konteksti. Samuti tema eri aegadest pärit kommentaarid. Samal ajal on „Kaamasuutra“ omamoodi generaartekst, mis ühel või teisel moel toimib kõikjal ja alati, järelikult ka meil ja praegu. Loomulikult ei saa kaugeltki kõike seal kirjutatud mehaaniliselt üle kanda meie oludesse. Sarnane kultuur, mis sünnitas „Kaamasuutra“, mida „Kaamasuutra“ omakorda aitas kujundada, võib meil kunagi tekkida. Praegu seda minu arvates küll ei ole.

A. T. „Kaamasuutras“ näeme eelkõige terve naudingu ratsionaalselt väärtustamist. See on äärmiselt ratsionaalne tekst. Vaadake kasvõi „Kaamasuutra“ algul antud väga täpseid ja teaduslikke mõistete määratlusi ja definitsioone.

H. P. „Kaamasuutra“ kui generaarteksti omapära on ka see, et ta võib erinevatele inimestele toimida väga erinevalt. See, mida keegi sealt välja loeb, on väga isiklik ja sõltub minu meelest eelkõige iga inimese kultuuri- ja haridustasemest, üldse tema varasemast kogemusest.

I. T. Ilmselt mõistavad ka mehed ja naised seda teksti erinevalt.

H. I. Kardan, et väga paljud võtavad vaatamata oma haridustasemele „Kaamasuutrat“ järjekordse tarkade kivina, imeravimina kõiki-de hädade vastu. Kõige magusama palana loetakse läbi seksuaaltehnika osa, arvates, et sealt saadud teadmistega saadakse jagu kõigist hädadest. Arvan, et selline lähenemine „Kaamasuutrale“ on küll üsna viljatu.

H. P. Teatud hoiaku „Kaamasuutra“ suhtes on kindlasti tekitanud üsna agaralt levitatud ei-tea-kust võetud ja ei-tea-kelle tehtud ebaadekvaatsed tõlked, mis tihti piirduvad ainult suguakti pooside kirjeldamisega. Arvatakse, et see ongi „Kaamasuutra“ põhisisu, filosoofilisest tekstist on saanud kargamisõpetus.

A. T. „Kaamasuutra“ on ju ka religioosne tekst. Eelkõige on ta mõeldud juhatusena ühe kunsti meisterlikuks valdamiseks.

H. I. Kaama laiemas mõttes on igasugune tundeelu avaldus. Seks on sellest vaid üks osa. Ka näiteks imekauni päikeseloojangu nautimine käib kaama valdkonda.

M. L. Muidugi. Ja kas leidub meest, kes julgeks väita, et imekauni naise nautimine oleks madalamat või halvemat liiki tegevus. „Kaamasuutra“ väärtustab minu meelest kõike, mis on kaunis, ja õpetab seda nautima kõrgeimal tasemel. Tekstis keskendutakse loomulikult kaamale kitsamas tähenduses, aga üldine paatos on just selline. Siit tekibki mul edasi küsimus: kuidas ja mil määral on „Kaamasuutra“ võrreldav tänapäeva samalaadsete õpperaamatutega? Kummast võiks inimestele rohkem kasu olla?

I. T. Neid viimaseid eesti keeles ju sama hästi kui polegi.

H. I. Mulle tundub, et mitte ükski seni ilmunud seksuaalelu käsitlev õpperaamat pole seksi vaadlenukultuuri, kui osa iga-päevasest inimlikust kultuurist. Eelkõige on sellele teemale lähenetud meditsiini vaatevinklist. Alles viimasel ajal on rohkem tooni andma hakanud psühholoogiline lähenemisviis. See, et inimese seksuaalsfäär on lahutamatu osa inimkultuurist, on tavateadvuse jaoks ikka veel võõras. Kuna „Kaamasuutra“ naudingule just selle kandi pealt läheneb, on ta minu meelest täiesti tekst omal kohal.

A. T. Samal ajal ei saa ta siiski asendada abielutehnika õpikut.

H. P. Kui Linnart Mäll „Kaamasuutra“ eessõnas arutles, kas seda teksti on praegu õige aeg tõlkida ja avaldada, siis minu meelest leidis ta täiesti õigesti, et selleks on õige aeg. „Kaamasuutra“ on praegu oma moodi „trooja hobune“ „Sõnumitooja“ käes. Kasutades inimeste huvi sekstechnika vastu ja selles osas meie kultuuris olevat tühikut, on leht kindlustanud endale laia lugejaskonna. Ma ei usu, et 30 000 tiraažis oleks võimalik välja anda puhtalt teoloogilist või filosoofilist idamaist teksti. Lihtsalt poleks ostjaid.

M. L. Sellele ma julgeksin vastu väelda. Peaaegu sama suures tiraažis ilmunud puht-filosoofiliste Ida tekstide tõlked (näiteks Šantideva, Bodhisarjavatara, Bhagavadgita, Konfutsiuse, Vesteid

ja vestlusi" jt.) on alati momentaalselt läbi müüdud. Nii et ei ole dharmatekstidel sugugi vähem minekut kui kaamatekstidel. Kasu toovad nad mõlemad ja ilmselt tunnevad inimesed vajadust end mõlema elusihhi teostamisel harida, kui nad neid ostavad.

H. I. „Kaamasuutra“ autor pidas seesugust teksti luues kindlasti silmas inimeste hüvangu.

A. T. Mingi eetilise küsitavuse võib „Kaamasuutra“ suhtes siiski välja tuua. Pean silmas mõningaid lõike, kus kaama teostamiseks teatud „rasketes“ tingimustes (näiteks võõra mehe või vaenlase või üliku naise kättesaamiseks) on soovitatud meie arusaamise järgi kaunis alatuid võtteid, mis võivad ühe inimese naudingul nimel teisele isegi surma tuua.

H. I. Selles, et kõike kirjutatud ei maksa täht-tähelt järgida, vee-nab „Kaamasuutra“ ise:

„Šaastrad paljust juttu teevad,
kõike pole vaja teha.“ (II. IX. 19. 37.)

M. L. Selles avaldub samuti „Kaamasuutra“ kuuluvus ikkagi oma aega ja ühiskonda. Ilmselt ei peetud tol ajal ja nende inimeste seas kaama nimel tehtud „väikesi“ alatusi nii taunitavateks nagu me neid praegu peame. Terve mõistuse seisukohalt on siin ka lihtsalt võistluse moment sees. Viletsamal ja rumalamal mehel tõmmatakse nahk üle kõrvade. Iga mees seisku enda ja oma naise eest, kui ta ei taha, et salakaval võrgutaja talle ta oma kaasa kaudu mürgikarika saadab. Minu meelest õpetab „Kaamasuutra“ vähemalt ridade vahelt ka säärast tarkust.

A. T. Nojah. Ja ega need alatused ka tänapäeval kuhugile kadunud ole, kuigi õpperaamatutes neid just ei soovitata.

H. I. „Kaamasuutra“ tekst haakub üht või teist viisi iga inimese teadvuse seisundiga. Sellest sõltub, kuidas keegi seda teksti vastu võtab. Meie teadvusse on kodeeritud hoopis teistsugused kultuurinormid, kui „Kaamasuutra“ teksti. Oma kultuurilisest päritolust me üle hüpata ei saa. Seepärast arvan et „Kaamasuutra“ iga rea ja lause üle tuleks päris palju mõelda, et see tekst meie teadvuses tööle hakkaks. Vana-Indias oli „kaamasuutralik“ kultuur juba olemas ning tolle aja ja regiooni inimeste meel võttis „Kaamasuutrat“ vastu kui selle kultuuri loomulikku osa. Meil tuleb niisugune kultuur aga alles luua.

I. T. Võtame või needsamad „kuuskümmend neli“. Mina lugesin kokku ja leidsin, et valdan läbi häda vaid „kolmekümmend kaheksat“. Muidugi jäid ülejäänute hulka ka need puht vanaindia kunstid, mida nüüdsel ajal meil ei pea oskama ega saagi osata. Minu jutu mõte on selles, et meie aja (armu)kultuuris polegi vist eriti teadvustatud taolise „kuuekümmend neli“ vajadust. Veel vähem seda, et keegi neid õpetaks.

M. L. „Kaamasuutra“ peegeldab teisest küljest üsna kitsast osa vanaindia kultuurist. Ta on mõeldud õpperaamatuna ikkagi vaid kitsale eliidi ringkonnale ja toimis talle ettenähtud viisil eeskätt härrasmeeste seas. Kas meil üldse on olemas taolist eliiti, härrasmehi, kes oskaksid „Kaamasuutras“ näha mitmetahulist ning avatud struktuuriga õpperaamatut, mitte pikantset ajaviitekirjandust?

H. P. Kui „Kaamasuutra“ lugejate seas on üksainuski härrasmees, läheb tema ilmumine eesti keeles juba asja ette.

H. I. Igaüks peaks püüdma iseendale teadvustada, kas ta väärrib härrasmehe, džentelmeni nimetust. „Kaamasuutra“ *nagarika* esindab just seda inimtüüpi. „Kaamasuutra“ kuulub šaastrate, so. teaduslik-pedagoogiliste traktaatide hulka. Aga loomulikult ei saa kedagi sundida sellest õppima, kes ise õppida ei taha. Et üks osa „Kaamasuutra“ lugejaid seda pikantse ajaviitekirjandusena võtab, tuleb muuhulgas ka sellest, et meil puudub täielikult pornograafiline kirjandus, millel on ometi ühiskonnas oma kindel roll täita.

A. T. Kurb on see, et väärttekste võetakse siis pornograafiana.

H. I. Nuga on mõeldud leiva lõikamiseks, aga mõni lööb sellega inimest. Kõik sõltub inimese kultuuritasemest.

H. P. Arvan, et „Kaamasuutras“ pettuvad kõigepealt just need, kes loevad seda puhtalt abielutehnika õpiku või pornokirjandusena.

H. I. Siiski ei saa salata, et „Kaamasuutra“ täidab meil paratamatult ka pikantse ajaviitekirjanduse rolli. Ja mis siis selles halba on? Ega sellest tema õpetuslik ja kultuuriloo väärtus ei vähene.

M. L. „Kaamasuutra“ on suures osas õpetus meelele. Kas naistel ei teki seda lugedes väikest trotsi, et nad selles õpperaamatus nagu tagaplaanile jäetakse?

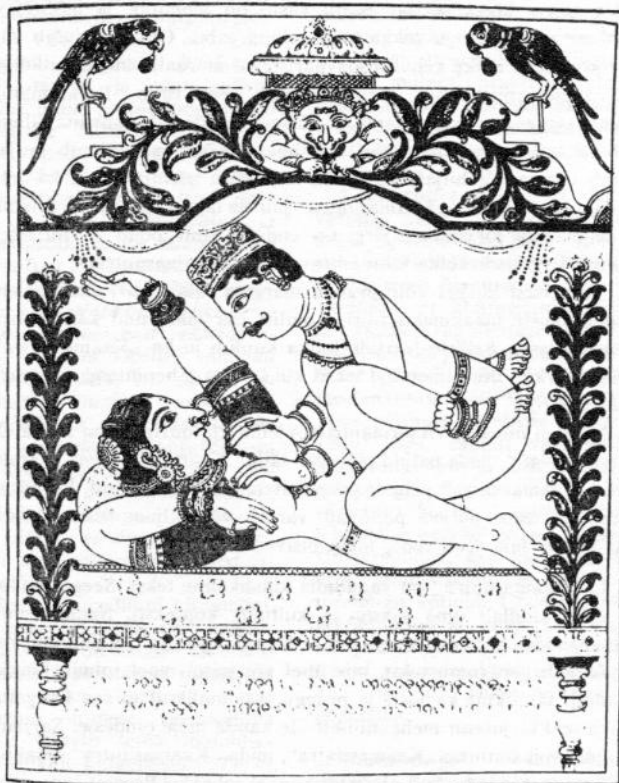
P. K. Mina seda ei ütleks. Naisi võib-olla tõesti pisut diskrimineeritakse, aga ju see oli siis kombeks. Tark naine peaks vist laskma end mehel näiliselt veidi diskrimineerida, et hoida ülal tolle enesekindlust, jätta muljet, nagu oleks tal naise üle rohkem võimu, kui tegelikult on.

I. T. Otsustades sisukorra järgi, seisab palju naistele mõeldud tarkusi veel ees, näiteks IV raamat „Abielunaine“. Põhiline osa senisest on minu arust küll mehekeskne. Antakse nõu, kuidas läheneda oma naisele, võõrale naisele, lõbunaisele, tütarlapsel, kuidas käituda mitme naisega korraga jne. Selle üle ei arutata, kas see naistele meeldib või ei. Tänapäeva abielunaised taoliste härrasmeestega vist küll eriti rahul ei oleks.

P. K. Mulle jällegi tundub, et kavalal naisel on mehekesksest tekstist paremgi õppida, see tekst räägib meestest endist. Mehed peavad naistele nõu andes ikkagi salaja silmas enda heaolu, ja naised naistele nõu andes ajavad sageli segi meeste tegeliku olemuse ja enda ettekujutuse meestest. Mida parem naine sa mehele oled, seda parem on mees sulle ja seda parem on sinul. Seda ei taha meie naised tihti arvestada. Selles mõttes võiks „Kaamasuutrat“ küll ka naistele kasu olla.

H. I. Inimesed, kellel on „seks-probleemid“, „Kaamasuutrat“ ilmselt abi ei saa. „Kaamasuutrat“ saab väärt õpetust vaid täiesti terve inimene. Selleks, et seksuaalelu kunstiks muuta, peavad kõik orgaanilised ja psühholoogilised takistused olema enne ületatud.

H. P. Haiged vajavad teistsuguseid vahendeid ja õpetusi, mida saab seksoloogilt või naistearstilt, kindlasti mitte aga Orientaalseltsilt.

H. I. „Kaamasuutrat“ saab eelarvamustevabalt võtma hakata alles siis, kui kultuur vabaneb ühelt poolt valehäbit kõige kaamaga seotu suhtes ja teiselt poolt kaama ületähtsustamisest. Kaama peab saama kultuuri loomulikuks osaks. Siis oleks nii ühiskond kui ka inimesed märksa tervemad.

M. L. Praegu võiks „Kaamasuutra“ sellele kindlasti kaasa aidata.

H. I. Kindlasti leidub meil ka nüüd inimesi, kes „Kaamasuutraga“ hea ja terve kontakti leiavad, sealt midagi õpivad. Küllap leidub ka selliseid, kellele „Kaamasuutrat“ õppevahendina üldse vajagi pole, selles mõttes, et kaamat võib õppida, seda kunstiks ülendada ka ilma õpperaamatuid lugemata.

H. P. Lootkem siis, et kui tühjad kohad abielutehnika-alase kirjandusega kord täidetud saavad, tekib ehk kunagi olukord, kus „Kaamasuutra“ saaks hakata täitma just seda seadmist, mida ta peaks täitma.

M. L. Igatahes on esmane tingimus selleks varsti täidetud — ta saab meil eesti keels olemas olema.

ALAN WATTS

Hiina kirjakeel

Paljukorratud hiina vanasõna lausub, et üks pilt on väärt tuhandet sõna, sest näidata on palju lihtsam kui öelda. Nagu teada, on hiina kirjakeel ainulaadne selle poolest, et seal ei kasutata tähestikku, vaid hieroglüüfe ehk ideogramme, mis on algselt olnud pildid või kokkuleppelised märgid. Sajandite jooksul muutusid luu- või bambusplaatidele kraabitud piktogrammide pintsliaga siidile või paberile joonistatud kujunditeks, mis tulevad üsna vähe meelde oma esialgset kuju või asja, mida nad tähistavad. Ka on tohutult kasvanud nende arv ja abstraksiooniaste.

Suurem osa Lääne inimesi ja isegi mõned hiinlased arvavad, et selline kirjaviis on võimatult keeruline ja ebaotstarbekas. Viimasel ajal on palju räägitud hiina keele „ratsionaliseerimisest“ sel teel, et võtta kasutusele alfabeetiline süsteem, midagi jaapani *hiragana* ja *katakana* taolist. Mina aga arvan, et see oleks hukatuslik.

Me ei kujuta ettegi, kui palju alfabeetilise kirjakeelega rahvad kasutavad tegelikult ideogramme. Rahvusvahelised lennujahmad ja autoteed kubisevad neist, sest nende tähendus on kohe kõigile arusaadav, mis keelt keegi ka ei räägiks. Andke vaid voli kujutlusvõimele, ja kohe saab selgeks, kui rikas visuaalne keel võiks neist kujunditest välja areneda. On need ju kerge vaevaga arusaadavad peaaegu kõigile, ilma et oleks tarvis õpida kõnelema mingit uut keelt. Igaüks võib neid hääldada omamoodi. Võtaks aga üsna kaua aega, kuni see keel areneks kirjakeeleks ja jõuaks sinna, et tema abil saaks väljendada mõtete ja tunnete peenimaid varjundeid. Kuid arvutid saaksid sellest kergesti jagu ja taoliste ideogrammidega võiks keerulisi suhteid ja konfiguratsioone edasi anda palju kiiremini kui pikade rittaseatud alfabeetiliste lausetega. Ideogrammid annaksid ühe hetkega edasi rohkem informatsiooni ja võtaksid vähem ruumi kui lineaarne, alfabeetiline kiri, mida peab lisaks veel kõigile arusaadavalt hääldama. Kas ei ole äkki mingit seost meil praegu hariduse omandamiseks kuluva aja ja kirjajarea pikkuse vahel, mida meie silm suudab korraga haarata?

Universumis pole olemas lineaarset süsteemi. Ta hõlmab lõpmatult palju üheaegselt toi-

Hiina ja jaapani kirjasüsteemide ülevaate lõpetame inglise-ameerika orientalisti ning filosoofi Alan Watts (1915–1973) esseega, kus lihtsas ja arusaadavas keeles mõtestatakse hieroglüüfidel-ideogrammidel põhineva hiina kirjakeele omapära ja võimalusi ning eeliseid alfabeetilise kirjaga võrreldes. Autori mõte — kas ei võiks just hiina hieroglüüfikirsi kõige paremini sobida rahvusvaheliselt üldkasutatavaks suhtlemiskeeleks — leiab kaasaamõtlejaid ja poolehoidjaid ehk ka meil. Essee lühendatud tõlge on tehtud raamatust: Alan Watts (with the collaboration of Al Chung-liang Huang). Tao. The Watercourse Way. N. Y. "Pantheon Books", 1975.

mivaid muutujaid, nii et isegi ühe hetke jooksul toimuva tõlkimine lineaarsesse alfabeetilisse keelde võtaks arutlul hulgal aega. Kuid jätkake universum rahule! Võtke ainult planeet Maa või see, mis toimub pisikeses tiigikeses või isegi ainult aatomi struktuuris. Sellega seoses kerkibki taoistlikus filosoofias esile keele probleem. Lao-zi raamat algab sõnadega: „Kulgetav kulg on püsitu kulg/ nimetatav nimi on püsitu nimi“ (vt. Lao-zi. Daodejing. LR nr. 27, 1979, lk. 13). Juba see näitab, et on olemas mingi muu tee looduse kulu mõistmiseks ja sellega läbi käimiseks kui looduse tõlkimine sõnadesse. Seepärast kammitseki ideograafiline keel loodust vähem kui rangelt lineaarne alfabeetiline keel. Looduses toimib igal hetkel korraga terve hulk kujundeid-kooslusi. Ideograafiline keel on kujundite rida ja sedavõrd küll lineaarne, kuid mitte nii järgalt lineaarne kui alfabeetiline keel.

Nagu ma ütlesin, võtaks palju aastaid aega, enne kui uus kunstlik ideograafiline keel areneks kirjakeeleks. Kuid milleks vaeva näha, kui meil on juba olemas hiina kirjakeel? Seda keelt loeb 800 000 000 inimest (praegu on hiinlasi juba üle ühe miljardi — M.L.), kes hääldavad seda vähemalt seitsmel eri viisil ja eri dialektil (jaapani keel välja arvatud), mis erinevad üksteisest rohkem kui standardne inglise keel koknist või New-Orleansi džäss-argooist. Liitigi pole hiina kirjakeele kuju viimase 2 500 aasta jooksul oluliselt muutunud, nii et tänapäeva inglise keelt kõneleval inimesel on näiteks Chaucerist palju raskem aru saada kui kaasaegsel hiinlasel Konfutsiusest. Uskumatult keeruline ja idiomaatiline inglise keel on saanud tähtsaimaks rahvusvaheliseks keeleks, kuigi hispaania keel oleks lihtsam. Kas poleks võimalik, et teiseks maailmakeeleks

võiks kirjalikul kujul saada hiina keel?

See pole sugugi nii pööranne mõte kui enamikule inimestest võiks tunduda. Meie tavapärase tõrjuva suhtumise põhjuseks hiina hieroglüüfidesse on teadmatusest tulenev eelarvamus. Neid peetakse võõrapärasteks ja veidratega kõverikeks, „salapärase Ida“ viguriteks. Kuigi Zhang-xi sõnaraamat 1716. aastast sisaldab üle 40 000 hieroglüüfi, kasutab keskmine kirjaoskaja hiinlane neist umbes 5 000. Umbes sama palju sõnu kasutab oma emakeeles ka haritud Lääne inimene. Hieroglüüfide meeldejätmise ja äratundmise pole kindlasti raskem kui teiste keeruliste kujundite, nagu eri liiki lillede, taime, puude ja metsloomade meeldejätmise ja äratundmise.

Teiste sõnadega, hiina keel on lihtsam kui ta paistab ja üldiselt saab teda kiiremini kirjutada ja kõnelda kui inglise keelt. Sõna MAN (inimene) kirjapanemiseks inglise keeles läheb tarvis kümme pliiatsitõmmet, hiina keeles aga ainult kaks 人; MOUNTAIN (mägi) kirjutatakse inglise keeles kaheksateistkümne, hiina keeles nelja joonega 山.

Nagu näha, on ladinna suurtähed ideogrammidega võrdväärsed, ja kuigi kirjatähedega meil asi kiiremini läheb, ei anna ka see võrreldagi hiina kiirkirjaga. Nii et kui me tavatseme vastandada oma kirja hiina omale kui suhteliselt keerulisele, teeb asi nüüd 180° pöörde.

Hiina keeles ei tehta ranget vahet sõnaliikide vahel. Nimisõnad ja tegusõnad võivad muutuda üksteiseks, samuti esineda omadus- või määrsõnadena. Nimisõnal puudub tüütu sugu, millega peab omadussõna sobitama, samuti käänded; tegusõnu pole aga vaja pöörata. Kui tarvis, kasutatakse teatud kindlaid hieroglüüfe, et näidata, kas te-

gevus toimub minevikus, olevikus või tulevikus.

Kuigi see on mõneti sarnane inglise keele grammatikale ja välistab näiteks tegusõna toomise lause lõppu nagu see toimub saksa ja ladina keeles, tuleb siiski hoolega vahet teha sellistel väljenditel nagu 手 ^て 'käesalg' ja 背 ^に 手 ^で 'käed selja taga'.

Ma olen kaua propageerinud hiina keele õpetamist keskkoolides, ja mitte ainult sellepärast, et peaksime tingimata ära õppima, kuidas suhelda hiinlaste endiga, vaid sellepärast, et kõikidest kõrgkultuuridest erineb nende oma mõtlemisviisi poolest meie kultuurist kõige rohkem. Iga kultuur rajaneb eeldustel, mida võetakse nii enesestmõistetavatenä, et neid vaevu endale teadvustatakse. Ja me saame neist teadlikuks ainult siis, kui õpime tundma väga erinevaid kultuure ja keeli. Standardsetes euroopa keeltes on lauseehitus näiteks selline, et nimisõna (asi) peab tegusõna (sündmuse) käima panema — seeläbi kerkib esile metafüüsiline probleem, mis on sama keeruline ja peaaegu sama mõtetu kui meele ja keha vaheline probleem. Me ei saa rääkida „teadmisest“ eeldamata, et on „keegi“ või „miski“, kes teab. Samal ajal me ei mõista, et tegemist pole millegi muu kui grammatika omapäraga. Oletus, et teadmisel peab olema teadja, põhineb keelelises, mitte olemuslikul alusel. See saab selgemaks, kui me võtame omaks, et vihm ei vaja sadajat ega pilved pilvitajat. Kui hiinlane saab ametliku küllakutse, võib ta vastata lihtsalt sõnaga „teadma“ 知, mis tähendab, et ta on asja teadmiseks võtnud ja võib tulla või mitte.

Pennsylvania Ülikoolis viidi läbi hämmastavad katsed, kus leiti, et teise klassi lapsi, kes oskasid halvasti lugeda, võis nelja nädalaga kerge vaevaga õpetada lugema ja koostama lihtsaid lauseid hiina keeles. Ma ei tea, kas keegi on seda meetodit proovinud kurtide lastega, kuid paistab, et ideograafiline keel oleks neile ideaalne vahend kirjalikuks suhtlemiseks. Sageli märgitakse, et nii hiinlased kui ka jaapanlased joonistavad vesteldes näpuga õhku või lauale hieroglüüfe, et selgitada või täpsustada väljaõeldud sõnade mõtet.

(Järgneb)

RABINDRANATH TAGORE

Ühes külas

Kui ei elaks me ühes külas, küll oleks see valus,
nüüd aga — ühine justkui hingata iga sõõm.

Kui hommikul linnud laulma hakkavad nende salus,
kohe sellest mu südames puhkeb rõõm.

Juba sel varasel tunnil lased kepsu lõõma

oma talled; kui mõni neist

tuleb omatahtsi meie aeda sööma,

sülle võtan siis ja hellitan teist.

Meie küla nimi on Khondžona,

meie jõe nimi on Ondžona,

minu nime siin teavad kõik,

teda kutsutakse lihtsalt — meie Rondžona.

Elame siin päris kõrvu — tema sealpool, mina aga

näete, seal, ja meie vahel on vaid lauge künkaperv.

Nende salust mesilased vahel sumina

siia lendavad, kui meelitab neid metsaserv.

Mööduvad meist õied palvelaevukestel

— nende paadisillalt lained siia tõid —

meie turul aga terve päeva kestel

nende lilli imetleda võid.

Meie küla nimi on Khondžona,

meie jõe nimi on Ondžona,

minu nime siin teavad kõik,

teda kutsutakse lihtsalt — meie Rondžona.

Nende põllul lokkab tihe lina,

meil sai kanep maha tehtud just;

nende väljal hällib aina sina,

meie põld täis erkjat rohelust.

Kui on tähed taevas nende maja üle,

meie üle puhub mahe tuul

ja kui kallab vihma pilvesüle,

maani kummardavad palmipuud.

Üks tulevikunägemus

Palun andeks, kui ehk nii mõeldes

olen liig suureline,

kuid mulle kangastus üks pilt...

Näen läbi ajavine

kauges tulevikus

õhtuhämaruses seitsemeteistaastasena su kuju:

üksi akna all istud,

mu värse on lugeda tuju,

kuu taevas ujub.

Õõ hingetõmme värsis on nii helav,

et minu kunagine hingus taas on elav.

Erutusest tõuseb-langeb su rind:

„Oh, oleks ta siin,

ta armastaks mind!“

Võpatad õõhäälist: „Ta tuli!“

Kõneled endale: „Ei, ta iial

ei koputa mu ukse taga,

tema jaoks aga

täna õösel mu aknas põleb tuli.“

Iludus

Oo Looja, kuis küll kaunis naisekehas
võid oma igavese ilu meile mõistetavaks teha!

Kui selge helendus on ilu selles naises,
kuis helgib rõõm ta armus ülemaises!

Kui eredad liaani värvid

ja kui mahe ojavulin

— neid nautima vaid siia ilma tuln?

Kui Lakšmī võtab tasa sinu käed,

ka kevadises vihmas õnne helendusi näed

ja püüdu kõrgemale, ülemaisesse:

kui naine, kes end nõnda näeb ja see, kes naisesse

nii suhtub, kohtuvad ja liituvad, sel imel

ei ole tõesti inimkeelset nime!

Oo naine, kes sa minu kõrval seisatasid, lummatuna
ma nägin Sinus kõigi saladuste kuma!

Bengali keelest tõlkinud ja saatesõna kirjutanud

Valev Mirtem

Tellimusi „Sõnumitoojale“

1990. aastaks posti teel koju saatmisega võtame
vastu 25. detsembrini 1989. a. Ühe komplekti
tellimishind (koos juurdehindlusega saatekulude
katteks) on:

kolmeks kuuks — rbl. 1.25

kuueks kuuks — rbl. 2.50

aastaks — rbl. 5.—

Tellimused saata kirja või lahtise postkaardiga
aadressil: 202400, Tartu, Tiigi 78—117, EAO
„Sõnumitooja“. Tellimiskirjas peaksid olema järg-
mised andmed: 1. tellija nimi ja täpne aadress;
2. tellimise tähtaeg (kas kolmeks kuuks, pool-
aastaks või terveks aastaks); 3. soovitud komp-
lektide arv; 4. rahakaardi tšeki või pangaülekan-
de number ja saatmise (ülekanndmise) kuupäev. Tel-
limisraha saata postirahakaardi või pangaülekan-
dega EAO arveldusarvele nr. 700840 NSVL Elamu-
Sotsiaalpanga Tartu Osakonnas. Eelistame kollek-
tiivtellimusi.

NB! Tellimusi varem ilmunud numbrite saatmiseks
pole meil enam võimalik vastu võtta.

„Sõnumitooja“ toimetusse on pöördunud kaebus-
tega, et mitmelgi pool spekulereeritavat meie lehega,
müües seda mitu korda kallimalt omahinnast.
Eesti Akadeemiline Orientaalselts realiseerib „Sõ-
numitoojat“ ainult omahinnaga (40 kop. üks leht)
ja väljastab seda levitajatele sama hinnaga. Kuni
3 rubla (!) küsivad „Sõnumitooja“ numbri eest
ilmselt inimesed, kes lehte ühel või teisel viisil
kokku ostavad ja siis võõra töö arvelt kasu püüavad
lõigata, mis näib praegu vägagi moes olevat.
Lugupeetud lugejad! Nõudke „Sõnumitoojat“ levi-
tajatelt õige hinna eest ja teatage meile kõigest
spekulatsiooni juhtudest.

Toimetaja: Märt Läänemets

Makett: Indrek Ude

Päise kujundus: Leonhard Lapin

Toimetuse aadress: 202400, Tartu, Tiigi 78, ruum II.
tel. 3-08-05. Trükikoda „Oktoober“: Tallinn, Kreutzwaldi 24.
Ofsettrükk. Tellimise nr.3821 Maht 1 pg. Tiraaž 30 000.